

До спеціалізованої вченої ради
Д 41.086.06 у Національному
університеті «Одеська юридична
академія» (Фонтанська дорога, 23,
Одеса, Одеська область, 65009)

Відгук

опонента – Конопельського Віктора Ярославовича,

доктора юридичних наук, професора завідувача кафедри кримінального
права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ

на дисертаційну роботу Колодіна Дениса Олексійовича на тему:
«Концептуальні засади кримінально-правової охорони народного
волевиявлення в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право
та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, де виклики демократії та прав людини знаходяться в центрі уваги, розгляд теми кримінально-правової охорони безпосередньої демократії стає особливо актуальним. Зростання політичних та соціальних конфліктів, кіберзагрози, пропаганда та військова агресія окремих країн потребують ретельного вивчення правового механізму, спрямованого на захист демократичних цінностей. Належне функціонування конституційних форм безпосередньої демократії є показником рівня розвитку демократичного режиму у тій чи іншій державі, бо тільки з допомогою виборів та референдуму як головних форм безпосередньої демократії громадяни конкретної держави (у тому числі й України) мають можливість висловити свою підтримку тій чи іншій політичній силі, тому чи іншому кандидатові на посаду глави держави, висловити свій погляд на той чи інший законопроект, який виноситься на референдум, тобто реалізовує народний суверенітет.

Існуючі дослідження демонструють значну кількість кримінальних правопорушень під час виборчих процесів в Україні. Так, у період з

31.12.2018 по 01.05.2019 кількість кримінальних правопорушень під час виборів Президента України становила 11226 випадків. Найчастіше надходили повідомлення щодо незаконної агітації - 3444, підкупу виборців - 958, хуліганств - 397, перешкоджання здійсненню виборчого права - 323. У період виборів Президента України відкрито 436 кримінальних проваджень, із них: 90 щодо підкупу виборців (ст. 160 КК України); 64 - щодо незаконного використання виборчих бюлетенів (ст. 158-1 КК України); 55 - щодо перешкоджання здійсненню виборчого права (ст. 157 КК України).

Під час позачергових виборів народних депутатів України в липні 2019 року до Національної поліції надійшло 11011 повідомлень про кримінальні правопорушення, які найчастіше стосувалися: незаконної агітації - 4951; підкупу виборців - 940; перешкоджання здійсненню виборчого права - 328; фотографування бюлетенів - 60; неправдивих повідомлень про замінування - 46; пошкодження бюлетенів - 39; погроз фізичною розправою - 38. Що до кримінальних проваджень, то їх було відкрито 532, зокрема: 151 - за ст. 157 КК України (перешкоджання здійсненню виборчого права); 146 - за ст. 160 КК України (підкуп виборця); 50 - за ст. 158-1 КК України (незаконне використання виборчого бюлетеня); 45 - за ст. 296 КК України (хуліганство); 42 - за ст. 158 КК України (фальсифікація документів). Такі посягання негативно позначаються на виборчому процесі та соціально-політичній ситуації в державі. Вони завжди викликають підвищену увагу та резонанс у суспільстві, оскільки розповсюдженість цих кримінальних правопорушень впливає на зростання суспільної напруги, знижує рівень довіри до влади.

На сьогодні, важливим є визначення оптимальних стратегій та інструментів для забезпечення ефективної кримінально-правової охорони безпосередньої демократії, яка враховує специфіку сучасних викликів та різноманіття підходів у міжнародному контексті.

Питання забезпечення механізму захисту виборчих та референдних прав і свобод людини і громадянина в Україні стало об'єктом дослідження значної кількості вчених, а саме: А.В. Зінов'єва, В.В. Кравченка, А.М.

Колодія, А.О. Олійника, І.Й. Магновського, В.Ф. Погорілка, Ж. Пустовіт, В.Л.Федоренка та ін. Проблеми кримінальної відповідальності за порушення виборчих та референдумних прав громадян України досліджувались у дисертаційних та монографічних працях П.П. Андрушка, І.О. Зінченко, Л.П. Медіної, М.І. Мельника, М.О. Мягкова, С. Я. Лихової та ін.

Однак аналіз наукових публікацій та законодавчих актів дозволяє стверджувати, що проблема кримінально-правової охорони виборчих та референдумних прав так і не отримала остаточного ефективного вирішення. Положення законодавства в цій частині навряд чи можна вважати бездоганними, а відтак в науці та правозастосовчій практиці залишається багато дискусійних питань.

У цьому контексті оцінюючи в цілому подану до захисту дисертацію Д.О. Колодіна, можна констатувати, що вона по суті є першим у вітчизняній науці дослідженням, в якому з методологічних позицій пропонується концептуальне осмислення концептуальних засад кримінально-правової охорони народного волевиявлення в Україні, об'єктивно спрямованим на вдосконалення та модернізацію відповідної діяльності держави. Тема дослідження є таким чином актуальною і своєчасною.

В рамках теоретико-методологічної та практичної проблематики вдосконалення засад реалізації механізму кримінально-правової охорони народного волевиявлення у сучасній українській державі автор ставить актуальну мету та в цілому успішно вирішує комплекс завдань, об'єднаних загальною ідеєю визначити особливості обраної проблематики. На основі опрацювання позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду окреслити напрямки удосконалення відповідних правових механізмів.

Розкриваючи проблематику автор пропонує якісно нову цілісну законодавчу модель кримінально-правової охорони народного волевиявлення, як вирішальної складової безпосередньої демократії в Україні, шляхом виокремлення відповідного родового об'єкта в межах Особливої частини чинного КК, а також включення до нього суспільних

відносин з реалізації права громадян на участь у виборчому процесі, процесі референдуму чи процесі відкликання депутатів місцевих рад та суспільних відносин з реалізації права виборців на відкликання депутатів місцевих рад, прав члена ініціативної групи з відкликання депутатів місцевих рад чи офіційного представника такої ініціативної групи.

Пропонована ідея і розгорнуте обґрунтування в тексті дисертації, яка має досить добре продуману структуру, що відповідає меті і завданням дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірності одержаних наукових результатів забезпечується тим, що вони ґрунтуються на достатній методологічній основі, яка включає цілу систему різноманітних загальнонаукових та спеціальнонаукових методів пізнання концептуальних засад кримінально-правової охорони народного волевиявлення в Україні.

Комплексне застосування методів пізнання надало можливість дисертанту сформулювати обґрунтовані наукові положення, висновки та пропозиції, які є достовірними, мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Їх наукова обґрунтованість та достовірність підтверджені апробацією на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукові джерела автором використані достатньо критично, ведеться наукова дискусія. При цьому, дисертант неухильно дотримується етики наукової дискусії, супроводжує розгляд джерел їх ретельним аналізом і переконливо аргументує власні підходи, висновки та зауваження.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що сформульовані в дисертації Д.О. Колодіна наукові положення, висновки і рекомендації мають достатню міру самостійності, обґрунтованості і достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є першим в українській науці кримінального права спеціальним комплексним

дослідженням теоретичних та практичних проблем кримінально-правової охорони народного волевиявлення в Україні.

На схвалення заслуговують більшість положень наукової новизни, які виносяться на захист.

Насамперед, це стосується авторської концепції родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 157-160 чинного КК України, як народного волевиявлення та доведено необхідність його диференціації на рівні окремого розділу Особливої частини КК України.

Досить виваженим є запропоноване автором поняття народного волевиявлення крізь призму об'єкта кримінально-правової охорони, що становить собою сукупність однорідних суспільних відносин з формування виборних органів і посадових осіб публічної влади, відкликання представників виборних органів чи посадових осіб публічної влади за народною ініціативою, а також прийняття загальнообов'язкових рішень з питань державного та місцевого значення.

Автор доводить, що народне волевиявлення, як родовий об'єкт, охоплює собою три групи тотожних суспільних відносин: 1) суспільні відносини з реалізації виборчих або референдумного прав громадян, прав або повноважень інших суб'єктів виборчого чи референдумного процесу, а також права на участь у виборчому процесі або процесі референдуму; 2) суспільні відносини з організації і проведення виборів чи референдуму; 3) суспільні відносини з реалізації права громадян на відкликання представника виборних органів чи посадової особи публічної влади, прав члена ініціативної групи з відкликання представника виборних органів чи посадової особи публічної влади або офіційного представника такої ініціативної групи, а також права на участь у процесі відкликання представника виборних органів або посадової особи публічної влади.

Слід звернути увагу і на досить вдале обґрунтування автором класифікації за: а) видовим об'єктом посягань (з виокремленням кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини з

реалізації виборчих або референдумного прав, прав та повноважень інших суб'єктів виборчого процесу чи процесу референдуму, права на відкликання представника виборних органів чи посадової особи публічної влади, а також права на участь у виборчому процесі, процесі референдуму або процесі відкликання та кримінальних правопорушень, що посягають на суспільні відносини з організації і проведення виборів або референдуму); б) часом їх вчинення (з виокремленням кримінальних правопорушень, які вчиняються виключно під час виборчого процесу чи процесу референдуму, кримінальних правопорушень, що вчиняються поза межами виборчого процесу чи процесу референдуму та кримінальних правопорушень, які можуть вчинятися як під час виборчого процесу чи процесу референдуму, так і поза їх межами).

Заслуговують на увагу авторські пропозиції щодо визначення безпосередніх об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 157-160 чинного КК України, крізь призму їх спрямованості на певні складові народного волевиявлення.

Новизною вирізняється обґрунтування автором ряду законодавчих конструкцій кримінальних правопорушень, передбачених ст. 157-160 КК України.

З позитивної точки зору характеризується наукова позиція щодо розуміння диференціації та індивідуалізації, як самостійних методів здійснення кримінально-правової політики держави.

Заслуговує на увагу підхід, відповідно до якого перешкоджання здійсненню виборчих або референдумного прав громадян, прав та повноважень інших суб'єктів виборчого або референдумного процесу можливе виключно шляхом безпосереднього впливу на потерпілу особу.

Цікавими видаються пропозиції щодо необхідності виокремлення перешкоджання здійсненню права на участь у виборчому процесі або процесі референдуму, у тому числі і права на проведення передвиборної агітації чи агітації референдуму, у самостійну статтю Особливої частини КК України.

З позитивного боку слід відмітити положення щодо кваліфікації складних одиничних багатооб'єктних правопорушень при конкуренції основного та додаткового об'єктів кримінально-правової охорони.

Вирізняється також певною новизною пропозиція щодо необхідності впровадження замість «ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення» (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК) такої категорії, як особливості конкретного кримінального правопорушення. Вказані положення наукової новизни можуть бути використані для проведення наукових досліджень та удосконалення правових механізмів, які впливають на механізми реалізації кримінально-правової охорони народного волевиявлення в Україні.

Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях. Основні теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, викладені у 41 науковій публікації, з яких 22 статті опубліковано в наукових фахових виданнях категорії «Б», перелік яких затверджено МОН України, 5 статей – у виданнях, включених до наукометричних баз Scopus та Web of Science Core Collection, а також 14 публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати.

Дисертаційне дослідження виконане автором самостійно з використанням останніх досягнень теорії права. Усі сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень Д.О. Колодіна. Автором, для аргументації власних положень і висновків, використовувалися напрацювання інших науковців, на які неодмінно робилися посилання.

Зміст реферату ідентичний основним положенням дисертації. Дисертацію та реферат оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України. Встановлюючи значущість для науки і практики результатів дослідження, проведеного Д.О. Колодіним, варто вказати, що воно вирішує наукову проблему, оскільки результати роботи поглиблюють існуючі уявлення про концептуальні засади кримінально-правової охорони народного

волевиявлення в Україні й можуть бути основою для подальших наукових досліджень з відповідної проблематики, а також містить висновки та пропозиції, що можуть бути використані для вдосконалення чинного та перспективного законодавства, яке регламентує питання реалізації народного волевиявлення в Україні.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватись при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право України. Загальна частина», «Кримінальне право України. Особлива частина», спеціальних курсів «Теорія кваліфікації кримінальних правопорушень», «Кваліфікація правопорушень проти прав і свобод людини і громадянина» тощо.

Про наукову новизну та практичну цінність цієї дисертації свідчать також й інші її положення, висновки та пропозиції, що відображені у відповідних розділах і підрозділах.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Д.О. Колодіна фактів порушення академічної доброчесності (плагіату, фальсифікацій, фабрикацій тощо) не виявлено. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використані методики дослідження та джерела інформації містять відповідні посилання. Дисертація є завершеною, самостійно виконаною роботою, що має вагомe теоретичне і прикладне значення.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження.

Визнаючи загалом високий теоретичний рівень роботи, її вагомe практичне значення, слід відзначити, що це не виключає можливостей критичного підходу до окремих позицій дисертації, висловити деякі міркування та зауваження:

1. Аналіз положень роботи дозволяє зробити висновок, що при визначенні народного волевиявлення, як об'єкта кримінально-правової охорони, автор обмежує його лише суспільними відносинами з формування виборних органів і посадових осіб публічної влади, відкликання представників виборних органів чи посадових осіб публічної влади за народною ініціативою та прийняття загальнообов'язкових рішень з питань державного та місцевого значення. Втім, такий підхід не є загально визначеним у вітчизняній теорії конституційного права, де поняттям народного волевиявлення охоплюються також мирні збори, мітинги, походи, демонстрації тощо. У зв'язку з цим, хотілося б з'ясувати, чим саме керувався дисертант, обмежуючи поняття народного волевиявлення у зазначеній вище площині?

2. У дисертаційних роботах з Особливої частини кримінального права доволі часто зустрічається пропозиції щодо необхідності виокремлення того чи іншого родового об'єкта у межах чинного КК України. Не є виключенням і дослідження Д.О. Колодіна. Проте, які саме причини зумовлюють необхідність такого кроку і чому народне волевиявлення не може виконувати функцію видового об'єкта відповідних посягань залишається не зовсім зрозумілим та потребує додаткових пояснень при захисті.

3. Автор пропонує обмежити сферу дії ст. 160 КК України лише такими адресатами підкупу, як члени комісії та офіційні спостерігачі, виключивши як таких виборців, учасників референдуму та кандидатів. Така пропозиція не зовсім погоджується з положеннями зарубіжного кримінального законодавства, де виборці визнаються не тільки адресатами, а й суб'єктами пасивного підкупу і які, свого часу, були імplementовані до КК України. У зв'язку з цим, позиція автора потребує уточнення.

4. Визначаючи поняття диференціації та індивідуалізації дисертант розглядає їх як методи здійснення кримінально-правової політики України. У цьому аспекті виникає питання, чи обмежуються згадані методи лише

кримінально-правовою політикою або можуть позиціонуватися і як методи здійснення кримінально-виконавчої політики держави?

5. Доволі дискусійним є авторський підхід до реформування заходів кримінально-правового впливу на особу, яка вчинила те чи інше посягання проти народного волевиявлення. Насамперед, це стосується впровадження такого додаткового покарання як позбавлення виборчих чи референдумного прав. Здається, що таке право особи гарантоване Конституцією України, а тому необхідним є уточнення позиції дисертанта в частині співвідношення такого підходу з конституційними положеннями щодо гарантій прав громадян.

Втім, зазначені зауваження не знижують в цілому високого рівня дисертаційного дослідження, а тому можна дійти такого загального висновку: дисертація на тему: «Концептуальні засади кримінально-правової охорони народного волевиявлення в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, являє собою закінчену науково-дослідну роботу, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему формування ефективних державно-правових механізмів кримінально-правової охорони народного волевиявлення в Україні, яка має істотне значення для юридичної науки.

Основні результати дисертації відображають особистий внесок здобувача в їх досягнення. А отже, дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам: Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №261; Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197; Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 Про затвердження Вимог до оформлення

дисертації; а її автор – Колодін Денис Олексійович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

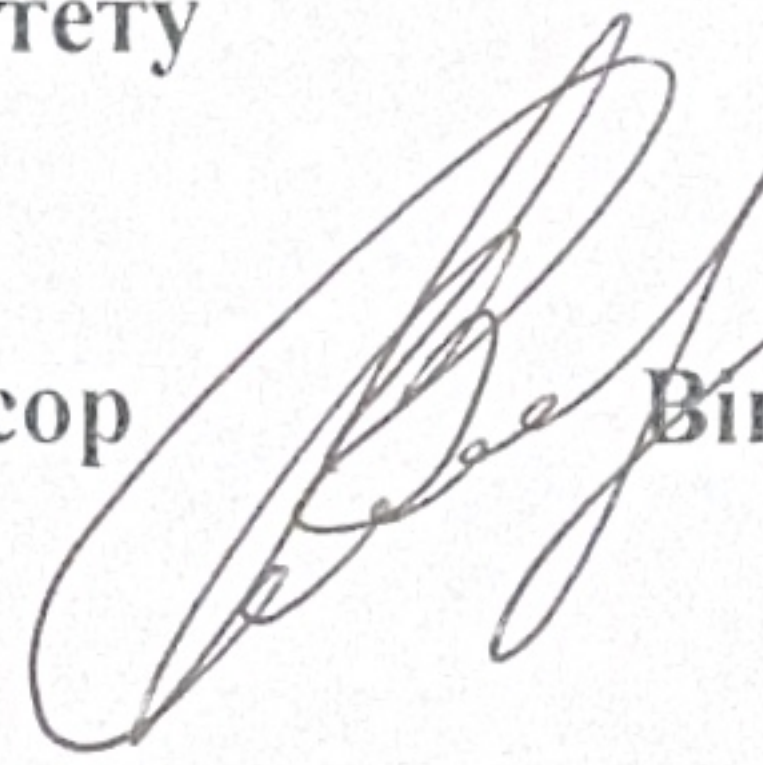
Опонент:

Завідувач кафедри кримінального права та
кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Одеського державного університету
внутрішніх справ

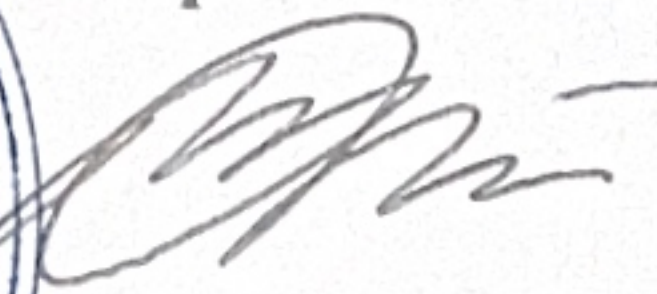
доктор юридичних наук, професор

Віктор КОНОПЕЛЬСЬКИЙ

ПОГОДЖЕНО:

Т.в.о. першого проректора Одеського
державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Максим КОРНІЄНКО